

Sivistysvaliokunnalle 27.11.2025

Tieteentekijöiden lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle arkistointilaiksi ja laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain muuttamisesta (HE 169/2025 vp)

Tieteentekijät kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Liittomme edustaa tieteentekijöitä kaikilla tieteenaloilla ja kaikissa uravaiheissa. Arkistointilailla ja kansallisella arkistotietovarannolla on keskeinen rooli jäsentemme tutkimustoiminnan mahdollistajana.

Voimassa oleva arkistointilaki (831/1994) on luotu paperiseen ja analogiseen maailmaan ja on monin osin vanhentunut. Myös tietosuojan ja tietoturvaan liittyvä nykyinen sääntely sekä käynnissä oleva julkisuuslain kokonaisuudistus edellyttävät arkistointilain täsmentämistä ja uudistamista. Arkistointilaki on ollut pitkään tarkastelun kohteena ja vuoden 2022 lausuntopalautteen perusteella on nyt päädytty ehdottamaan kokonaan uuden lain säätämistä, kuin yrittää päivittää vanhaa lainsäädäntöä. Näin ollen esitys uudeksi arkistointilaiksi on merkittävä lainsäädännöllinen muutos, mutta perustuu pitkään ja varsin huolelliseen lainvalmisteluun sekä yhteistyöhön keskeisten toimijoiden kanssa. Tieteentekijöissä kiitämme siitä, että lain valmistelussa on ministeriöiden ohella keskeisellä tavalla hyödynnetty muun muassa Kansallisarkiston asiantuntemusta sekä useita asiantuntijatyönä tehtyjä selvityksiä. Myös lausuntopalaute on huomioitu niin lausuntokierroksella 2022 kuin 2025.

Lakiesityksellä pyritään varmistamaan arkistoinnin perimmäinen tarkoitus, joka on asiakirjallisen kulttuuriperinnön turvallinen säilyttäminen sekä arkistoitujen asiakirjojen saatavuuden edistäminen. Tämä tarkoitus on äärimmäisen tärkeä demokraattisessa yhteiskunnassa, jossa mahdollistetaan myös julkishallintoon ja viranomaistoimintaan kohdistuva tieteellinen ja kriittinen tutkimus. Kiitämme siitä, että hallituksen esityksessä huomioidaan tutkimustoiminnan tarpeet sekä tieteen vapauden edistäminen laadukkailla ja turvallisilla arkistointimenetelmillä.

Kannatamme keskeisiä esityksiä arkistointilain uudistamiseksi. On tärkeää, että lainsäädäntöä kehitetään ja täsmennetään kokonaisuutena huomioimaan muun muassa tietoturvaan liittyvä sääntely sekä julkisuuslaki. Suomessa on pitkä historiallinen perinne koskien laadukasta ja monipuolista hallinnon ja julkisen toiminnan dokumentaatiota ja arkistointia. Onkin ehdottoman tärkeää, että Suomessa jatkossakin panostetaan kattavan ja laadukkaan kansallisen arkistotietovarannon luomiseen ja ylläpitämiseen. Arkistoinnilla on keskeinen rooli tutkimustoiminnan mahdollistajana eri aloilla. Tutkittu tieto puolestaan hyödyttää yhteiskuntaa niin päätöksenteon tukena kuin muissa sivistyksellisissä tarpeissa.

Toteamme kuitenkin, että hyvä tahto ja tavoite edellyttävät toteutuakseen myös riittävät resurssit. Vaikka varsinainen arkistointipäätös kuuluu Kansallisarkistolle, perustuu päätös käytännössä viranomaisen esitykseen, jota edeltää dokumentaation arvonmääritys. Kansallisarkiston rooli eri viranomaisten ja julkista tehtävää hoitavien organisaatioiden perehdyttäjänä ja ohjeistajana tulee jatkossa kasvamaan. Pidämmekin tärkeänä, että niin Kansallisarkiston osalta kuin laajasti viranomaistoiminnassa varmistetaan riittävät resurssit – rahoitusta, henkilöstöä, osaamista ja työaikaa – myös julkishallinnon ja viranomaistoiminnan huolelliseen dokumentointiin ja arkistointiin. Näin vahvistetaan paitsi yksilöiden oikeusturvaa, myös mahdollistetaan myöhempi tieteellinen tutkimus ja julkisen toiminnan arviointi.

Korostamme, että digitalisaatio ei välttämättä työmäärällisesti helpota arkistointia, vaan myös digitaaliset menetelmät edellyttävät asiantuntevaa henkilöstöä huolehtimaan viranomaistoiminnan dokumentaatiosta ja arkistoinnista tavoitteiden ja lainsäädännön mukaisesti. Uusien aineistojen ja asiakirjojen sähköinen arkistointi voi kuitenkin olla osin helpompaa kuin vanhojen, jo olemassa olevien aineistojen digitointi. Haluammekin tuoda esiin tutkimuskentän huolen siitä, että arkistoaineistojen digitoinnin vaatima työmäärä tällä hetkellä itse asiassa vaikeuttaa ja voi merkittävästi hidastaa muun muassa useiden historiallisten aineistojen ja vanhempien aikojen tutkimusta. Etenkin Kansallisarkiston resurssoinnissa ja toiminnassa tulisikin huomioida, että arkistoaineistoja tarvitsevat tutkijat todella pystyvät käyttämään tarvitsemiaan aineistoja kohtuullisessa ajassa. Usein määräaikaisena tai

pätkätyöläisenä toimivat tutkijat eivät voi odottaa viikko- tai kuukausikaupalla, että saavat pyytämänsä aineiston käyttöönsä digitaalisesti. Tämä koskee tällä hetkellä siis erityisesti aineistoja, joita ei olla vielä digitoitu vaan niitä aletaan digitoida vasta, kun niitä pyydetään tutkimuskäyttöön. Asia ei liity niinkään uusien tai tulevien aineistojen arkistointiin, vaan Kansallisarkiston ja muiden aineistoja säilyttävien tahojen toimintaan ja resursseihin kokonaisuutena.

Lainsäädännöllisiltä periaatteiltaan hallituksen esitys on kuitenkin kannatettava. Tieteentekijät pitää tärkeänä, että lainsäädäntö uudistetaan vastaamaan tämän päivän tarpeita ja tavalla, joka edistää julkishallinnon ja erilaisessa viranomaistoiminnassa syntyneiden tietoaineistojen tutkimuskäyttöä. Sähköistyvien arkistojen toimivuus ja erilaisten aineistojen saatavuus etenkin tutkimuskäytön tarpeisiin on turvattava myös jatkossa.

Lisätietoja:

Nina Hahtela, toiminnanjohtaja

nina.hahtela@tieteentekijat.fi

Miia Ijäs-Idrobo, erityisasiantuntija

miia.ijas@tieteentekijat.fi